

УДК 377. 1: 006. 3/8

КОНЦЕПЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ – ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Ганна Лук'яненко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторією змісту професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Концепція створення професійних стандартів розкриває методичні засади розроблення професійних стандартів як основи державних стандартів професійно-технічної освіти. Провідним підходом у розробленні професійних стандартів є компетентнісний. Професійний стандарт складається із сукупності одиниць, які включають опис професійних та ключових компетенцій кваліфікованого робітника за певною професією. Концепція висвітлює етапи розроблення професійних стандартів та розкриває очікувані результати її впровадження.

Ключові слова: професійний стандарт, принципи створення професійних стандартів, державний стандарт професійно-технічної освіти за конкретною професією, компетентність, професійні компетенції, ключові компетенції.

Необхідність розроблення професійних стандартів на основі компетентнісного підходу обумовлена: перетворенням суспільно-економічної формації від постіндустріальної до інформаційної; бурхливим розвитком техніки та наукомістких технологій у галузі виробництва і послуг; формуванням ринкових відносин у всіх економічних сферах, в тому числі, у сфері працевлаштування; потребою модернізації нормативної бази щодо підготовки кваліфікованого робітничого персоналу.

Розроблення професійних стандартів сприятиме розв'язанню суперечностей між:

- умовами виробництва, які формуються в інформаційному суспільстві, та умовами підготовки робітничих кадрів, зорієнтованих на індустріальне суспільство;
- новими типами виробництва та виробничих відносин, що створюються в умовах ринкової економіки, та орієнтацією системи професійно-технічної освіти на планове господарство;
- потребою ринку праці та конкретного виробництва у модернізації змісту професій та застарілими кваліфікаційними характерис-

тиками, що є основою чинної системи підготовки робітничих кадрів;

- потребою виробництва в робітниках, які володіють широкими компетенціями, та підготовкою робітників за вузькою спеціалізацією;
- вимогами роботодавців до рівня кваліфікації робітників та рівнем їхньої професійної підготовки.

Розроблення професійних стандартів здійснюватиметься для:

- забезпечення ринку праці фахівцями, що володіють широким спектром компетентностей;
- відповідності кваліфікаційних рівнів робітників вимогам роботодавців та запитам особистості;
- забезпечення затребуваності кваліфікованих робітників на вітчизняному ринку праці;
- визначення рівня професійної кваліфікації робітника, а також напрямів і завдань його професійної підготовки та перепідготовки;
- підвищення мотивації персоналу до удосконалення професійних компетенцій;

– створення державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій.

Метою концепції створення професійних стандартів є визначення методологічних та методичних засад розроблення професійних стандартів, заснованих на компетенціях як основи державних стандартів професійно-технічної освіти.

Досвід розроблення професійних стандартів свідчить про те, що у світі не існує уніфікованої методики їх розроблення. Відсутня єдина термінологія щодо професійного стандарту. Так, у Великій Британії їх називають "національними професійними стандартами", у Франції – "професійними референціями", а в Німеччині – "опис професії". Однак, практично в кожній країні існує інституція стандартизації змісту професій.

В Україні нормативні документи щодо змісту професій розробляються спеціалізованими відділами Міністерства соціальної політики. При створенні корпоративних та внутрішньофірмових професійних стандартів компанії-розробники беруть за основу посадові обов'язки та види робіт, які виконують працівники на певному робочому місці. Галузеві професійні стандарти за професією "Зварник", розроблені Інститутом електрозварювання імені Є.О. Патона, базуються на діючій кваліфікаційній характеристиці професії й встановлюють вимоги до рівня підготовки працівника, що визначені на підставі потреб роботодавців до рівня кваліфікації робітника, який виконує зварювальні роботи.

Основу професійних стандартів мають становити оновлені описи змісту професій, регламентовані чинними нормативними документами: ДК 003:2010 – Національний класифікатор України "Класифікатор професій"; ДК 009:2010 – Національний класифікатор України "Класифікація видів економічної діяльності", та національною рамкою кваліфікацій.

Розроблення професійних стандартів базуватиметься на функціональному аналізі трудових дій і виробничих функцій, які притаманні конкретній економічній галузі професійної діяльності та ґрунтуються на принципах:

1) *універсальних:*

- об'єктивності (врахування змін на ринку праці, пов'язаних з розвитком інформаційного суспільства та міжнародних тенденцій щодо розроблення професійних стандартів);

- науковості (використання виключно науково-обґрунтованих підходів, принципів, методів розроблення професійних стандартів);

- гуманізації (висвітлення людського ставлення до кваліфікованого робітника як до особистості, яка володіє широкими компетенціями, здатна до навчання і самонавчання; особистісної та професійної самоактуалізації у професійній діяльності та професійній мобільності);

- фундаменталізації (опанування фундаментальними основами професійної підготовки);

2) *спеціальних:*

- вимірюваності зазначених у стандарті вимог до успішного здійснення трудової діяльності та єдиних критеріїв їх формулювання;

- конкретності формулювання зазначених у стандарті вимог і критеріїв їх оцінювання.

Опис вимог до трудових функцій, відображених у термінах компетентностей, та трудових дій, описаних у термінах компетенцій, має відповідати таким критеріям:

- прозорості – опис компетенцій має відображати всі види робіт так, щоб усі обов'язки працівника були описані зрозуміло й чітко;

- визначеності – терміни щодо опису компетенцій мають відповідати: виду робіт (трудова дія); рівню їх складності; рівню володіння робітником необхідними навичками, рівню й типу відповідальності за кожну трудову функцію;

- стислості – точно та конкретно формулювання вимог до показників результатів діяльності й розвитку робітника.

Структура професійного стандарту з конкретної професії включає: назву професії, код за чинними державними документами щодо класифікації професій та сфери їх застосування, опис компетенцій за кваліфікаційними рівнями, у відповідності до національної та галузевої рамок кваліфікацій, психофізіологічні вимоги до працівника, професійні функції, відповідно до потреб на ринку праці,

механізм оцінювання та підтвердження рівня набутих компетенцій. Структурним елементом професійних стандартів є одиниця професійного стандарту, кожна з яких включає професійні та ключові компетенції.

Методика розроблення професійних стандартів передбачає поетапний характер роботи:

I етап: створення робочих груп із залученням роботодавців, науковців, фахівців відповідної галузі економічної діяльності, підприємств-партнерів, працівників ПТНЗ.

Мета етапу: на підставі вивчення виробничого досвіду підприємств-партнерів розроблення єдиної методики аналізу професійної діяльності кваліфікованого робітника певної професії, визначення змісту трудових дій (функцій) та структури його професійних компетентностей, а також вимог роботодавця.

II етап: розроблення структури та макету стандарту, що має узгоджуватись із Законами України "Про стандартизацію", "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності", національною рамкою кваліфікацій, Державним стандартом України "Система управління якістю: основні положення та словник (ISO 9000:2000, IDT)", стандартами оформлення нормативних документів (ДСТУ 1.0-2003, ДСТУ 1.5-2003).

Мета етапу: кодифікація нормативної документації.

III етап: розподіл трудових функцій за рівнями кваліфікації, визначення інших атрибутів стандарту, створення професійного стандарту в цілому та здійснення процедури його оцінювання; розроблення методики створення державних стандартів професійно-технічної освіти на принципах кредитно-модульної технології навчання.

Мета етапу: забезпечення зв'язку між професійними та державними стандартами професійно-технічної освіти.

Очікувані результати впровадження концепції:

у сфері правового забезпечення:

– створення підстав для розроблення Закону України "Про національну систему кваліфікацій";

– визначення підґрунтя для вдосконалення нормативно-правової бази системи професійно-технічної освіти, а також розроб-

лення та забезпечення принципово нового механізму державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників у ПТНЗ і залучення до цього процесу роботодавців, науковців, держслужбовців, освітян;

– розроблення механізмів оцінювання рівня підготовки кваліфікованих робітників;

у сфері управління:

– розроблення механізму постійного моніторингу ринку праці та прогнозування потреб у робітничих кадрах;

– дослідження змісту трудових дій (функцій);

– створення на засадах соціального партнерства органу незалежного оцінювання відповідності рівня набутих робітником компетентностей рівню, визначеному у професійних стандартах;

у сфері організаційного та науково-методичного забезпечення:

– проведення наукових досліджень змісту професійної діяльності з метою створення рекомендацій щодо удосконалення професійних стандартів;

– розроблення та впровадження методики постійного моніторингу ринку праці;

– поглиблення міжнародної співпраці з питань створення та удосконалення професійних стандартів;

– розроблення та впровадження нормативно-правових документів щодо професійних стандартів;

– розроблення структури та макету професійних стандартів із залученням соціальних партнерів: роботодавців, науковців, інших зацікавлених сторін;

– розроблення єдиної методики створення професійних стандартів, заснованих на компетенціях, які мають стати основою державних стандартів професійно-технічної освіти;

– розроблення та впровадження методики щодо визначення вимог роботодавців до рівня набутих компетенцій робітників;

у сфері економічного забезпечення:

– створення методики розрахунку вартості підготовки кваліфікованих робітників;

– впровадження механізму стимулювання робітників до підвищення рівня кваліфікації, а також роботодавців – до участі в

Г. Лук'яненко. Концепція професійних стандартів – як основа державних стандартів професійно-технічної освіти нового покоління

модернізації системи професійної освіти і навчання;

– посилення фінансової самостійності та відповідальності професійно-технічних навчальних закладів різних типів та форм власності за результати підготовки кваліфікованих робітників.

Роботодавцям професійні стандарти будуть основною для:

1) здійснення добору персоналу, який забезпечить високу якість продукції;

2) створення професійних стандартів на нові (інтегровані, інноваційні) професії;

підвищення якості функціонування підприємства шляхом контролю й підвищення професіоналізму своїх робітників;

3) підвищення ефективності та якості праці й забезпечення високих економічних результатів;

4) розроблення посадових інструкцій;

5) проведення оцінювання, сертифікації й атестації робітників і випускників професійно-технічних навчальних закладів різних типів та форм власності.

Для працівника професійний стандарт забезпечить:

1) ефективну соціалізацію та потребуваність на ринку праці;

2) можливість оцінювання власного професійного рівня;

3) визначення завдань щодо професійного навчання, удосконалення та кар'єрного зростання.

Для професійно-технічних навчальних закладів професійні стандарти слугуватимуть:

1) механізмом удосконалення нормативно-правової бази системи професійно-технічної освіти, а саме: приведення її у відповідність до сучасних потреб ринку праці шляхом оптимізації та унормування змісту найбільш затребуваних професій;

2) підґрунтям для розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій і навчально-методичних комплексів;

3) основою для встановлення та підтримки єдиних вимог до змісту і якості професійної діяльності в рамках певної галузі професійної діяльності.

Анна Лукьяненко

Концепция профессиональных стандартов – как основа государственных стандартов профессионально-технического образования нового поколения

Концепция разработки профессиональных стандартов раскрывает методические основы создания профессиональных стандартов как базиса государственных стандартов профессионально-технического образования. Основополагающим подходом в разработке профессиональных стандартов является компетентностный. Профессиональный стандарт состоит из совокупности единиц, каждая из которых включает описание профессиональных и ключевых компетенций квалифицированного рабочего по конкретной профессии. В концепции изложены этапы разработки профессиональных стандартов и ожидаемые результаты её внедрения.

Ключевые слова: профессиональный стандарт, принципы разработки профессиональных стандартов, государственный стандарт профессионально-технического образования по конкретной профессии, компетентность, профессиональные компетенции, ключевые компетенции.

Ganna Luk'ianenko

Conception of qualification standards as a basis for state standards of a new generation VET

Conception of qualification standards creation reveals methodological principles for developing qualification standards as a basis of state standards of vocational education. Competence approach to developing qualification standards is the main one. Qualification standard consists of combination of units which include description of professional and key competencies of a qualified worker according to a particular profession. The conception highlights stages for developing qualification standards and reveals expected results of its implication.

Key words: qualification standard, principles of professional qualification standards, state standard of vocational education according to a particular profession, competence, professional competence, key competence.